

Diane Broeckhoven

WAT IK NOG WEET

Roman

Uitgeverij

**VRJ
DAG**

De auteur ontving een werkbeurs van het
Vlaams Fonds voor de Letteren

© 2013 – Diane Broeckhoven & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16 – 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be
<http://users.belgacom.net/dianebroeckhoven>

Omslagontwerp: Mulder van Meurs, Amsterdam
Foto achterplat: Christophe de Wit
Vormgeving: theSWitch, Antwerpen

NUR 301
ISBN 978 94 6001 198 6
IBBN e-boek 978 94 6001 204 4
D/2013/11.676/185

Niets uit deze uitgave mag door middel van elektronische
of andere middelen, met inbegrip van automatische
informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of
openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Proloog

Manon weet niet of ze moet lachen of huilen als ze hem ziet staan, met de rug tegen de bakstenen muur geleund, de armen gastvrij geopend. Maanden heeft het haar gekost om hem op te sporen. Alle winkels in ongeregeld goed, uitdragerijen en brocantezaken van de stad heeft ze doorzocht. Ze heeft over rommelmarkten gedwaald, wadend door muffe geuren die vaak als bedorven slaapkamerlucht tussen afgeschreven spullen hangt. Ze heeft zelfs op het punt gestaan een nieuwe te kopen, een kopie van de oorspronkelijke. Maar ze heeft zichzelf weten te behoeden voor namaak.

Het gaat haar niet alleen om de fauteuil zelf – haar eenmanseiland in barre tijden – maar ook om het leefgruis dat hij herbergt tussen zitting en armleuningen. Kruimels, kattenharen, papiersnippers. Om de herinneringen ook die, met de vleug mee strelend, onder haar handen voorbij zullen stromen.

Ze ziet hem plots staan in een rommelige kringloopwinkel, in een helverlichte loods, vlakbij het handgeschreven bord 'meubelen allerhande'. De rug kromt zich sierlijk tegen het ruwe baksteen. Het donkerrode fluweel lijkt minder versleten dan ze zich herinnert. De gevlochten franjerand hangt slap en lusteloos tot tegen de betonnen vloer.

Met trage, berekende passen baant Manon zich een weg tussen formica keukentafels, overjarige paraplu-

bakken, pianokrukken, bankstellen die belegen huiselijkheid uitwasemende teuil bereikt heeft, springen de tranen onverwacht in de ogen. Van al de vrees heeft ze hem het meest gemist. Haar huis is het huis waar iedereen voorrang had voor vrienden, de logees, de katten. Haar huis had verboden toegang voor onbevoegden.

Ze draait zich voorzichtig om haar heen te zitten. Ze aait de stugge stof, herkennd het gevoel. Haar rechterhand schuift in de rugleuning. Ze diept een deuk in het zitje op, houdt het in haar hand. Ze vreten papiertje op, houdt het in haar hand. Ze vreten even tegen haar borst. De woorden die ze in haar handschrift zijn onleesbaar geworden. Haar geheugen gebrand. *Proficiat, Pe*

'Van mij,' zegt ze, zo zacht dat alleen zij het horen. Tegen een verkoopster in een winkel. Ze schort die naar haar toe komt, herhaalt de woorden. 'Van mij.' De vrouw draagt, naar het ziekenhuis, een naamplaatje op haar borst. Geholpen door Tine.

'Deal,' zegt Tine. 'Hij staat hier. Loop maar met me mee.'

Manon dingt niets af op de prijs. Ze betaalt van twintig en één van vijf op de bank. Daarna belt ze iemand om haar te komen halen. Meteen. Ja. Nieuw woord te veel.

'Mijn zoon,' zegt Manon ongevoelig.

in glimmend leer
n. Als ze haar fau-
nen haar toch nog
erdwenen huisraad
haar vluchtheuvel in
de kinderen, hun
persoonlijk eiland,
a.
haar eigen as en gaat
ent het vertrouwde
a de ruimte tussen
oor de tijd aange-
haar gesloten hand
in het kinderlijke
en, maar ze zijn in
ter.

leen zijzelf het kan
hemelsblauwe jas-
alt ze het. Vastbe-
et als de zusters in
haar borst. U wordt
er al lang genoeg.

Ze legt een briefje
gebladderde toon-
haar met de vracht
u. Staccato. Geen
aagd.

Met een kaarsrechte rug gaat ze in de fauteuil zitten en wacht. Af en toe sluit ze haar ogen en lijkt ze te dom- melen.

‘Raar mens,’ mompelt Tine tegen een collega (U wordt geholpen door Marcel). Ze maakt een vage hoofdbeweging naar vrouw en stoel in de verte.

Een halfuur later slalomt een jonge man tussen de meubelen allerhande en omhelst zijn moeder. Hij geeft zachte klopjes op haar rug.

‘Ik zou zweren dat deze adonis zelf die rode stoel hierheen gebracht heeft een paar maanden geleden,’ denkt Tine.

Als Manon, gearmd met haar zoon, weer bij de toon- bank staat, ziet Tine het ondoorgrondelijke mannen- gezicht van dichtbij. Ze is er nu zeker van dat hij het was die hier een half jaar geleden een bestelwagen vol huisraad afleverde. Zestigerjarensput dat nog voor een deel in de afdeling ‘Huishoudelijk gerief’ verspreid staat. De rode fauteuil zette hij als laatste stuk neer op de binnenplaats. Ze ziet het nog helder voor zich: hoe hij ging zitten, hoe hij zijn ogen onder de zware wenkbrauwen even sloot en wegliep, de handen diep in de zakken. Tine kent, na vele jaren in de branche, haar pappenheimers. Ze schatte hem op een bedroefde enige zoon: één van de ouders gestorven, of allebei, huis leeggeruimd, een overdosis aan vergeten herinne- ringen door zijn handen zien gaan, familiegeheimen ontdekt. Opgelucht en ontheemd tegelijkertijd. Zijn blik deed haar aan die van een hond denken. Onderda- nig. Slaafs. Die uitdrukking herkent ze ook nu, eerder

bakken, pianokrukken, bankstellen in glimmend leer die belegen huiselijkheid uitwasemen. Als ze haar fauteuil bereikt heeft, springen de tranen haar toch nog onverwacht in de ogen. Van al de verdwenen huisraad heeft ze hem het meest gemist. Haar vluchtheuvel in het huis waar iedereen voorrang had: de kinderen, hun vrienden, de logees, de katten. Haar persoonlijk eiland, verboden toegang voor onbevoegden.

Ze draait zich voorzichtig om haar eigen as en gaat zitten. Ze aait de stugge stof, herkent het vertrouwde gevoel. Haar rechterhand schuift in de ruimte tussen zitting en leuning. Ze diept een door de tijd aangevreten papiertje op, houdt het in haar gesloten hand even tegen haar borst. De woorden in het kinderlijke handschrift zijn onleesbaar geworden, maar ze zijn in haar geheugen gebrand. *Proficiat, Peter.*

‘Van mij,’ zegt ze, zo zacht dat alleen zijzelf het kan horen. Tegen een verkoopster in een hemelsblauwe jas-schort die naar haar toe komt, herhaalt ze het. Vastberaden. ‘Van mij.’ De vrouw draagt, net als de zusters in het ziekenhuis, een naamplaatje op haar borst. U wordt geholpen door Tine.

‘Deal,’ zegt Tine. ‘Hij staat hier al lang genoeg. Loop maar met me mee.’

Manon dingt niets af op de prijs. Ze legt een briefje van twintig en één van vijf op de gebladderde toonbank. Daarna belt ze iemand om haar met de vracht op te komen halen. Meteen. Ja. Nu. Staccato. Geen woord te veel.

‘Mijn zoon,’ zegt Manon ongevraagd.

Met een kaarsrechte rug gaat ze in de fauteuil zitten en wacht. Af en toe sluit ze haar ogen en lijkt ze te dommelen.

'Raar mens,' mompelt Tine tegen een collega (U wordt geholpen door Marcel). Ze maakt een vage hoofdbeweging naar vrouw en stoel in de verte.

Een halfuur later slalomt een jonge man tussen de meubelen allerhande en omhelst zijn moeder. Hij geeft zachte klopjes op haar rug.

'Ik zou zweren dat deze adonis zelf die rode stoel hierheen gebracht heeft een paar maanden geleden,' denkt Tine.

Als Manon, gearmd met haar zoon, weer bij de toonbank staat, ziet Tine het ondoorgroendelijke mannengezicht van dichtbij. Ze is er nu zeker van dat hij het was die hier een half jaar geleden een bestelwagen vol huisraad afleverde. Zestigerjarensput dat nog voor een deel in de afdeling 'Huishoudelijk gerief' verspreid staat. De rode fauteuil zette hij als laatste stuk neer op de binnenplaats. Ze ziet het nog helder voor zich: hoe hij ging zitten, hoe hij zijn ogen onder de zware wenkbrauwen even sloot en wegliep, de handen diep in de zakken. Tine kent, na vele jaren in de branche, haar pappenheimers. Ze schatte hem op een bedroefde enige zoon: één van de ouders gestorven, of allebei, huis leeggeruimd, een overdosis aan vergeten herinneringen door zijn handen zien gaan, familiegeheimen ontdekt. Opgelucht en ontheemd tegelijkertijd. Zijn blik deed haar aan die van een hond denken. Onderdanig. Slaafs. Die uitdrukking herkent ze ook nu, eerder

nog dan zijn gelaatstrekken. Zijn moeder is in ieder geval niet dood.

Met een glorieus lachje om haar lippen loopt Manon achter de twee mannen-met-fauteuil naar de uitgang. Eigenlijk had ze erin moeten gaan zitten, triomfante-lijk als een koningin in haar draagstoel. U wordt gedragen door Peter en Marcel. Ze legt haar hand op de rug van de wijnrode stoel. 'Van mij,' zegt ze. 'Van mij.'

1987

MANON

You go your way, go your way too'

Leonard Cohen (uit "The sweetest little song")

Verse broodjes, krentenmik, fruit, muesli, chocoladepasta, zelfgemaakte aardbeienjam, kaas, salami zonder knoflook. Ik overzag de gedekte tafel op die eerste dag van de zomervakantie en dronk staande een kop koffie. Rampdagen kunnen het beste ingeleid worden met een rustig huiselijk beeld.

Het brunchen was net uitgevonden en dat ervoer ik als een zegen. Geen gemopper meer over ontbijttafels die tot 's middags gedekt moesten blijven, geen lunch die voorbereid moest worden terwijl je je laatste ontbijtbroodje nauwelijks had doorgeslikt.

Tijdens hun eerste levensjaren hadden mijn kinderen me nachtenlang van de slaap beroofd. Nachtmerries. Bedplassen. Koorts. Een overdosis paaseieren die als een donkere stroom op kussenslopen belandde. Krokodillen onder het bed en zwarte weduwes – in werkelijk schriële hooiwagens – trillend tegen het plafond. Paul, hun vader en ondertussen bijna een jaar mijn gewezen echtgenoot, was vaak opgestaan om de nood te lenigen. Maar als kinderen zwak en zielig zijn, roepen ze om hun moeder.

Mijn twee dochters en mijn zoon, inmiddels alle drie op weg naar volwassenheid, schoorvoetend of met hunkerende sprongen, waren tegenwoordig niet meer uit hun bed te branden op zon- en feestdagen. Het leek of ze alle achterstallige slaap van hun kinderjaren moesten inhalen. Mij lukte uitslapen niet meer, ik was het ontwend. Vanmorgen liep ik al om acht uur door de tuin, op blote voeten over het stekelige, door mijn zoon gemaaide gazon. Hij verwachtte dat ik hem daarvoor extra zakgeld betaalde.

Odette, de openhartige, en Babette, de broeierige – mijn dochters van zeventien en vijftien – kwamen om half twaalf samen de keuken binnen. Hun natte haren roken naar kiwi en perzik, sterker dan de kiwi's en perziken in de fruitschaal. Ze waren elk op hun eigen manier mooi, donkerblond, strak van vel en met onbeschaamde blikken. De één droeg een zomerjurk met spaghettibandjes, de ander een om haar benen deinende gebloemde rok en een topje. Ik hield van de vocabulaire die mijn dochters bezigden. Hun vederlichte puberwoorden fladderden als vlinders door het huis. Bretels waren spaghettibandjes geworden, de truitjes uit mijn jeugd veranderden in topjes.

Odette droeg een beugel. De over haar boven-tanden gespannen staaldraad vonkte in de zon als ze lachte. De meisjes waren heel verschillend en toch kon je meteen zien dat het zusjes waren. Ze waren uit hetzelfde glanzende, geurige hout gesneden.

Ze schonken zichzelf een kopje thee in, ieder voor zich, knepen in het fruit en pikten de dikste hazelnoten uit de muesli.

‘Laten we even op Peter wachten,’ stelde ik voor. Gezamenlijke maaltijden beschouwde ik nog steeds als een hoeksteen van gezinsgeluk.

Gedrieën liepen we een rondje door de tuin. Babette, de broeierige, kende alle namen van planten en bloemen, hield de stand van hun groei en bloei bij en oogstte het zaad aan het eind van de zomer. Seringen. Springbalsemien. Oost-Indische kers. Stokrozen. Ze wilde later biologe of herboriste worden. Of beheerder van een botanische tuin in een grote wereldse stad. Odette, de oudste en het open boek, plaagde haar, zei dat ze al blij mocht zijn als ze het tot lady Chatterly schopte, met een knappe tuinman als lover. Decennia later zou die voorspelling min of meer uitkomen.

Ik sloeg mijn armen rond de schouders van mijn dochters, één aan elke kant. In hun warme meisjeslijven leek een mengsel van zon, hormonen, hoop en verwachting opgeslagen. Drie aan elkaar geklonken vrouwen waren we: een oudere en twee prille. Het kon soms heftig stormen tussen hen, en tussen hen en mij, maar het was meestal slechts en kwestie van woorden, van oprispingen en kortstondige kibbelarijen. Als de stoom was afgeblazen, verdampte hij en klaarde de lucht vanzelf op. We waren alle drie van goede wil.

In de verte zag ik Peter door het keukenraam bij de gedekte tafel opdoemen. Hij was veertien geworden in de lente. Aarzelend kwamen vage trekken van de man tevoorschijn die hij ooit worden zou. Tegelijk met de opluchting dat hij redelijk op tijd was, leek het of een hand in mijn nek landde en zachtjes kneep. Die span-

ning lag altijd op de loer tussen ons, voor hij geboren was al. Voor hem deed ik voortdurend mijn best om een perfecte moeder te zijn. Zijn nukkige buien waren messteken, met schrijnende littekens achteraf. Vanaf zijn twaalfde verdween hij soms dagenlang in een minachtend zwijgen, alsof hij een geheim met zich meedroeg en bang was dat het hem uit de mond zou vallen. Hoe minder hij sprak, hoe kleiner de kans dat hij zich versprak. Soms vergat ik hoe zijn stem klonk.

De groeischeuten van mijn dochters waren niet meer dan speldenprikken: ze schriјnden maar genazen vanzelf. Het onheilspellende zwijgen van Peter veroorzaakte een chronische, schurende pijn bij me. Ik kon hem niet bereiken. Hij sloeg zijn ogen neer als ik hem een vraag stelde. Hij stond op en verliet de kamer als ik tegen hem praatte. Hij hield zich op in de zijlijn.

Odette en Babette waren bijna vier en nauwelijks twee toen ik opnieuw een kind verwachtte. Ze veranderden van humeur als van onderbroekjes en van speelgoed. Afwisselend waren ze prinsessen en heksen, zusjes-om-op-te-eten én veeleisende kleine vrouwtjes die elkaar naar het leven stonden voor een speculaasje of een knuffelbeer. Maar in hun wispelturigheid waren ze ook heel voorspelbaar. Er gebeurde nooit iets dat ik niet herkende uit mijn eigen meisjesjaren.

Wat zich tijdens die derde zwangerschap in mijn buik afspeelde, was van een geheel andere orde dan het ongeduldige getrappel en gestommel van mijn beweeglijke dochters. Er woog iets zwaar als lood op mijn ingewanden, iets wat zich slechts heel zelden roerde. In

mij zwom een lome walvis die langzaam de binnenkant van mijn lichaam verkende. Maar als ik mijn hand op een uitstulping legde – een voetje, een elleboog? – trok de bult zich ijlings terug. Kort voor het kind me zou verlaten, moest ik mijn buik ondersteunen als ik liep. Ik droeg mijn zoon al op handen nog voor ik hem ooit gezien had. Paul moest me helpen om uit mijn zithouding op te staan, in bed lag mijn uitgerekte lijf hard en ongenaakbaar voor me. Ik telde de dagen tot ik mijn vertrouwde zelf weer zou herkennen in de spiegel.

Ik was ervan overtuigd dat ik een mannelijke reus ter wereld zou brengen. Een behaarde enak, een uit zijn krachten gegroeide Gulliver. Vaak droomde ik van een bevalling waarbij geen nieuw mens uit me bevrijd werd, maar een dier. Er gleed een wurgslang tussen mijn dijen vandaan, of er werd een rillend, vochtig aapje in mijn armen gelegd. Eén keer lag er een babygrote pad met witte opgeblazen buik in het wiegje naast mijn bed. De nachtelijk gebaarde beesten hadden allemaal één ding gemeen: een hazenlip, een vlezige kerf die hun bovenlip met hun neus verbond.

Zwetend kroop ik na de nachtmerries in de armen van Paul, die hij in die jaren nog gewillig voor me spreidde. Hij troostte me, beweerde dat het aan de hormonale veranderingen lag. Hij probeerde me er lachend van te overtuigen dat er nog nooit een kind met zwartfluwelen vleugels was geboren omdat de moeder van een vleermuis had gedroomd. Bakerpraatjes waren het, uit angst geboren fantasieën. Niet meer en niet minder.

De zoon die in de nacht van 20 op 21 april 1973 werd geboren, op de scheidslijn tussen de sterrenbeelden Ram en Stier, was een kolos van bijna negen pond. Hij verscheurde mijn lichaam, maar een hazenlip had hij niet. Ook geen gespleten tong, geen zwarte vacht of paddenbuik. Integendeel. Hij was een gaaf, rozig kind, met welgevormde vlezige lipjes in een rond gezicht, waarin ook de forse neus opviel. Zijn wenkbrauwen liepen als een zijdezacht donker rupsje door boven zijn neusbrug.

Ik kon mijn ogen niet van hem afhouden. In de wankele staat waarin ik na de krachtingspanning verkeerde, tussen euforie en gapende leegte in, vond ik geen woorden om te beschrijven wat er in me omging, maar het week af van de vreugde, de herkenning, de verwondering die ik had ervaren toen mijn pasgeboren dochters in mijn armen lagen. In de ogen van dit kind weerspiegelde zich iets dat ik niet kon benoemen, iets wat veel meer schaduw dan licht bevatte. Het boezemde me angst in.

We noemden hem Peter. De sleuteldrager. De steenrots waarop kerken gebouwd moesten worden. Het was vooral een hommage aan Pieter-Paul, PP voor intimi, de grootvader van vaderskant. PP gaf zijn naam door aan zijn zoon en zijn kleinzoon. Ze kregen ieder een gelijkwaardig deel.

Toen ik ontdekte dat 1973 het Chinese jaar van de Buffel was, begon het me te dagen waarom ik tijdens mijn zwangerschap zo vaak van dieren had gedroomd. In mijn zoon waren de eigenschappen van een Buf-

fel, een Stier en een Ram verenigd: twee onverzettelijke kolossen en een doordrammer. Er was inderdaad niets lichtvoetigs aan hem te bekennen. Niet aan het robuuste babylijfje, niet aan de sterke vingers waarmee hij mijn borst van zich af duwde als hij voldaan was, niet aan het vlezige nekje vol dwarse plooien. Kirren, frazelen, neuzelen heeft hij nooit gedaan. Zoete babygeluiden kwamen niet voor in zijn repertoire. Als iets hem dwarszat, mekkerde hij met onrustwekkende schokken. Soms loeide hij, als een misthoorn.

Er zat een zwaarte in hem die ook op mij woog, in alle stadia van zijn kinderjaren. Hij was de loden bol die met een ketting aan mijn enkel verankerd zat en waarvan ik de sleutel niet bezat. Ik berekende voortdurend mijn stappen, maakte zo weinig mogelijk golven als Peter in de buurt was. Mijn dochters hadden me altijd gestimuleerd om synchroom met hen te leven. Ik liep, huppelde en danste in hun ritme. Mijn zoon remde me af in al mijn bewegingen.

Peter droeg een blanco T-shirt zonder enige slogan, en een afgeknippte spijkerbroek met rafels. Zijn lange puberhaar had hij opzettelijk in de war gekamd, maar op zijn gave huid was geen pukkel te bekennen. Tussen de opvallende brede mond en de uitgesproken neus, die steeds meer op die van zijn grootvader PP ging lijken, gloorde een donkere schaduw die hem iets aandoenlijks gaf.

We gingen op onze vaste plekken aan tafel zitten, andere vaste plekken dan in de tijd dat hun vader hier nog woonde. Kort na zijn vertrek had ik de kring van

stoelen onopvallend gesloten, zodat zijn plaats niet zo nadrukkelijk leeg was.

‘Mama, ik moet je wat vertellen. Niet hysterisch worden,’ viel Peter met de deur in huis.

Het was een van zijn favoriete uitdrukkingen. Bij iedere vermeende traan, bij ieder lachje dat te schrill uit mijn mond ontsnapte, waarschuwde mijn zoon dat ik niet hysterisch, hyper of manisch mocht worden. Het leek alsof *Edward Scissorhands* achter me opdook en zijn nagels vlak onder mijn haargrens plantte.

‘Ik ga bij papa wonen,’ zei hij. Einde mededeling.

De denkbeeldige loden bal schoot los en rolde weg. Bijna was ik onder tafel gedoken om hem te zoeken, hem weer vast te klinken aan de ketting. Maar ik bleef zitten. Verlamd.

‘Ben je nu helemaal gek geworden?’ vroeg Odette retorisch. ‘Hij zal je met open armen ontvangen! Een pottenkijker in zijn nieuwe huisje-boompje-beestje-leven. Misschien kun je op de kleine Merlijn passen, terwijl papa en stiefmama hun tweede jeugd beleven in de disco.’

Babette keek met grote schrikogen van de een naar de ander. Ze was niet alleen de bedachtzame, maar ook de vredestichter.

‘Dat meent hij niet,’ suste ze, alsof haar broer er niet bij zat.

‘Hij meent het wel,’ weerlegde Peter. ‘Heel erg zelfs. Ik hou het hier voorlopig voor bekeken tussen al die vrouwen. Ik heb behoefte aan een mannelijk rolmodel.’

Odette stootte een schrille kreet uit.

‘Laat me niet lachen, broertje. Papa als mannelijk

rolmodel? Mooi rolmodel. Hij laat vrouw en kinderen in de steek om het hele verhaal nog eens over te doen met een dom blondje dat voor een tweede worp zorgt, zodat hij zich weer jong en viriel kan voelen... Laat me niet lachen!' herhaalde ze, een sarcastisch octaaf hoger.

'Hou je mond, Odette!' gebod ik.

Ze zweeg een paar seconden. Daarna mompelde ze dat het altijd hetzelfde was. Altijd. Peter verknalde de sfeer met zijn onzin, en zij kreeg op haar kop omdat ze de waarheid zei. Babette sloeg haar handen voor haar ogen.

Het was geen onzin. Nog dezelfde dag, tegen vieren, parkeerde Paul zijn metaalgrijze Citroën DS pal voor het huis. Lijdzaam deed ik wat mijn zoon me had opgedragen: ik bleef kalm in mijn tuinstoel in de luwte zitten en bemoeide me nergens mee. Al veertien jaar en drie maanden regisseerde ik dag en nacht en op ieder uur zijn leven, had hij me duidelijk gemaakt. Vandaag eiste hij een time-out van een uur, de tijd om zonder incidenten en gekrijs van een overspannen moeder zijn spullen in de auto te kunnen laden. Daarna zou zijn eigen leven beginnen. Een leven waarin de mannen in de meerderheid waren. Hij verliet de harem waar hij nooit een stem kreeg.

Ondanks een beklemd gevoel dat me het ademen bemoeilijkte, luisterde ik naar het verslag van Babette, die post had gevat op het grindpad dat de voor- met de achtertuin verbond.

'Twee weekendtassen, een rugzak, een paar dozen.